

Thomas Hvid Kromann

Et mådeligt umådehold?

En lille litteraturhistorie om Guy Debords nedsabling af Torben Brostrøms berømte programartikel fra 1959

Litteraturhistorieskrivning er funderet på massiv glemsel. For overhovedet at kunne huske det, der er værd at huske, er det nødvendigt at efterlade alskens slagter og sidehistorier i Hovedsporets vejkant.¹ En af litteraturforskningens opgaver består i produktionen af en viden, der kan supplere og relativere Hovedsporet, så kompleksitetsreduktionen ikke bliver unødigt reduktiv og sikrer kendskabet til værker, der ikke flugter med de herskende litterære modeluner og ideologier.

Tania Ørums faglige virke har de seneste 10-15 år været særligt knyttet til afdækningen af den danske tresseravantgarde, hvilket resulterede

---

¹ Jf. idéen om en litteraturens Leitkultur i *Hovedsporet*, København: Gyldendal, 2005.

i hendes side- og slidstærke referenceværk *De eksperimenterende tresere. Kunst i en opbrudstid* (2009) og i det kollektive projekt, som hun har været en central drivkraft i, nemlig opbygningen af først et dansk avantgardenetværk, siden en udvidet nordisk version, hvilket i disse år kulminerer i firebindsværket *A Cultural History of The Avant-Garde in the Nordic Countries*.² En af de vigtigste bestræbelser i begge projekter er at demonstrere hvordan eksperimenter, der er baseret på en overskridelse mellem kunstarterne samt en intens dialog på tværs af landegrænserne, sjældent passer ind i den narrativ som de enkelte landes litteraturhistorier konstruerer. Hvorfor det er nødvendigt at søge tilbage til litteraturhistoriens *arkiv*, forstået som en række mulige moddiskurser i forhold til Hovedsporet i form af oversete værker, tidsskrifter, skitser, manuskripter, løbesedler, brevvekslinger osv., både fra Danmark og udlandet, for at rekonstruere netværket. Avantgarderne udgør nemlig ikke ét program eller én teori, men et komplekst netværk af forbindelser, der kræver en interdisciplinær og kultursociologisk tilgang.³

Hvad ville være mere passende i et festskrift til Tania Ørum end at se på et eksempel på forbindelser mellem det danske og det internationale felt? I det følgende skal det derfor handle om fransk avantgardes forgæves intervention i dansk litteratur. Eller mere præcist: om situationisten Guy Debords replik til Torben Brostrøms vidt berømmede programartikel

---

2 Første bind af *A Cultural History of The Avant-Garde in the Nordic Countries*, der dækker perioden 1900-1925, udkom i 2012 på Rodopi. Bindets redaktører var, foruden Tania Ørum, Hubert van den Berg, Irmeli Hautamäki, Benedikt Hjartason, Torben Jelsbak, Rikard Schönström, Per Stounbjerg og Dorthe Aagesen. Bind 3 er i skrivende stund under udgivelse.

3 Jf. Hubert van den Bergs artikel "Kortlægning af gamle spor af det nye. Bidrag til en historisk topografi over det 20. århundredes europæiske avantgarde(r)", der i mange henseender har fungeret som en programartikel for arbejdet i det nordiske avantgardenetværk og for *A Cultural History of The Avant-Garde in the Nordic Countries*. Artiklen findes i *En tradition af opbrud. Avantgardernes tradition og politik* (red. Tania Ørum, Marianne Ping Huang og Charlotte Engberg), Hellerup: Spring, 2005, pp. 19-43.

”Det umådelige mådehold” i tidsskriftet *Vindrosen* fra 1959. Debords replik hed ”Det mådelige umådehold” og man aner hensigten. Historie er ikke fortalt før, hvilket for så vidt ikke kan undre, eftersom den i en vis forstand løb ud i sandet, men hvordan og ikke mindst hvorfor den helt præcist gjorde det, er en lille litteraturhistorie værd.

Det umådelige mådehold

I nyere dansk litteraturhistorie indtager Torben Brostrøms ”Det umådelige mådehold” en markant position. Programartiklen blev formuleret fra centralt hold i det litterære felt: Brostrøm var i 1959 kritiker i *Information*⁴ og redaktør (1955-1960) af *Hvedekorn*, *Vindrosen* blev udgivet af landets største og vigtigste forlag, Gyldendal, og ”Det umådelige mådehold” optrådte som programartikel i dét nummer af *Vindrosen* (nr. 1, januar 1959, sjette årgang), der havde to lysende stjerner på dansk litteraturs firmament, Klaus Rifbjerg og Villy Sørensen, som splinternye redaktører.⁵ Et redaktørskifte, der markerede tidsskriftets vending mod litterær modernisme og nyradikalisme. Eftersom *Vindrosen*-redaktørerne også selv var forfattere, var tidsskriftsformatet en fremragende platform, der

---

4 Brostrøm har siden 1956 og frem til i dag været kritiker i *Information*.

5 Rifbjerg havde ved tiltrædelsestidspunktet udgivet digtsamlingerne *Under vejr med mig selv* (1956) og *Efterkrig* (1957) samt romanen *Den kroniske uskyld* (1958), Sørensen tilsvarende novellesamlingerne *Sære historier* (1953) og *Ufarlige historie* (1955). I 1959 udgav Sørensen endvidere *Digtere og dæmoner*. Rifbjerg og Sørensen var redaktører af *Vindrosen* fra 1959 til 1963.

gav muligheder for at gøde jorden for deres litteratursyn, og det ville være naivt ikke at anskue Brostrøms programartikel i dét lys.⁶

Brostrøm kritiserede i programartiklen det mådehold, der, med ganske få undtagelser, kendetegnede den danske poesi: provinsialisme, manglen på originalt talent, dristighed, galskab osv. Den danske poesi kontrasteredes i artiklen af den udenlandske poesi, hvor "alle nutidens store digtere er modernister", som Brostrøm skrev.⁷ Brostrøm savnede indflydelsen fra Eliot, Pound, Breton, Eluard, Char, Ekelöf, Martinson. Han savnede Mallarmé, Baudelaire, Rimbaud. "Modernisme" blev hos Brostrøm indledningsvist skitseret som både en ændret holdning til tilværelsen og et "teknisk, formelt fænomen",⁸ senere fremgik det af artiklen at den modernistiske poesi som erkendelsesform var tæt knyttet til psykoanalysen og kunne frigøre jeg'et i mødet med det fortrængte og irrationelle. Slutteligt kunne Brostrøm tilføje at modernistisk poesi radikaliserede formsproget og inspireredes af de øvrige kunstarter.

Brostrøms programartikel blev i årene, der kom, fulgt op af en bred offensiv i samme retning. Offensiven omfattede både Brostrøms anmeldelsesvirksomhed i *Information*, udgivelser som *Versets Løveманke* (1960) og *Den ny Poesi* (1962), hvor både udenlandsk modernistisk poesi og ny dansk poesi blev introduceret, samt Brostrøms deltagelse i skrivningen

---

6 *Vindrosens* brevarkiv, lokaliseret på Håndskriftsamlingen på Det Kongelige Bibliotek, bekræfter det. Således skriver Brostrøm i et brev til Rifbjerg d. 27. november 1958, da Brostrøm sender den reviderede programartikel ind til redaktionen: "Bæste broder! Vedlagt fremsendes til behageligt gennemsyn en opsats om de svaghovedede danske lyrikere, hvorfra naturligvis alle vore gode venner er undtagne".

7 Torben Brostrøm: "Det umådelige mådehold", *Vindrosen* nr. 1, 1959, p. 4.

8 *Ibid.*, p. 4.

af litteraturhistorier. Som Kolding-Skolen,⁹ herunder ikke mindst Anne Borup, har demonstreret, var det et succesrigt tog, der indarbejdede modernismeforståelsen i dansk litteraturhistorie som et ”konsensus- og værdibegreb”¹⁰ og blev den altdominerende kunstoppfattelse i 1960'erne.

I et tilbageblik i 2004, hvor Brostrøm benyttede lejligheden til at trække på skuldrene af den ”fatale artikel [...] som ustandselig bliver hentet frem og genoptrykt til min fortvivelse”, sagde han: ”Dengang var der vitterligt lavvande i den offentlige debat og i den kunstneriske debat. Var man så heldig at træde *Heretica* over tærerne, blev der ballade, og Thorkild Bjørnvig tog også straks til orde. Det var egentlig mægtig spændende.”¹¹ Thorkild Bjørnvigs svar i *Vindrosen* nr. 3, 1959 var først og fremmest en kritik af hvad man kunne kalde Brostrøms idealistiske kontrafaktion, altså hvad der kunne og burde have været af galskab og radikale formeksperimenter i dansk poesi.¹² Brostrøm afviste i en duplik i samme nummer¹³ at dette skulle være tilfældet, idet han pegede på at artiklens formål var at udgøre ”en advarsel og en retningsudpegen for parnassets tilflyttere, og eksemplerne er i det væsentlige hentet hos stedets faste lejere, som nok

---

9 For en kritik af Brostrøms modernismebegreb, se Kolding-skolens artikler i *Modernismen til debat* (red. Anne Borup, Morten Lassen & Jon Helt Haarder), 2005, særligt Anne Borup: ”Den danske modernismekonstruktion. Ud af modernismen – ind i litteraturen”, København: Gyldendal, pp. 93-126. Borups artikel blev oprindeligt trykt i *Kritik* nr. 147, 2000, pp. 1-18.

10 Ibid., p. 115.

11 ”Modernismen til debat. Et møde mellem Torben Brostrøm og Anne-Marie Mai” i: *Modernismen til debat* (red. Borup et al.), København: Gyldendal, 2005, pp. 214-215.

12 Thorkild Bjørnvig: ”Fortrydelse, Forargelse og Efterlysning. Svar til Torben Brostrøm”, *Vindrosen* nr. 3, pp. 230-233.

13 Torben Brostrøm: ””Forbrydelse, forhærdelse og belysning”. Replik til Thorkild Bjørnvig”, *Vindrosen* nr. 3, pp. 233-234.

skulle kunne tåle kritikken”.¹⁴ Brostrøm ekspliciterede derved, hvilket han også gjorde afslutningsvist i artiklen, de generationsbestemte forskelle i holdninger til hvad poesi og kritik var.¹⁵ Parnassets hereticanere skulle måske snart se sig om efter et andet sted at bo, lejekontrakten var i hvert fald til forhandling!

Thorkild Bjørnvig var ikke den eneste, der tog til orde, det gjorde Guy Debord ligeså.¹⁶ Og dét var, retrospektivt set, i virkeligheden langt mere spændende, eftersom der ikke var tale om det rituelle generations-opgør i det litterære felt, men tværtimod et indspark som Brostrøm end ikke havde kunnet håbe på: et bud på hvad moderne poesi var, formuleret af en ganske ung franskmænd placeret i avantgardistiske kredse i Paris. Brostrøm nævnte imidlertid ikke Debords intervention i 2004. Direkte adspurgt i 2015 erindrer han ikke episoden,¹⁷ hvilket ikke er så mærkværdigt: Mange manuskriptsider er løbet gennem maskinen og Debords bidrag var ikke tilgængelig i den litterære offentlighed, men cirkulerede derimod i semi-privat regi, eftersom replikken, som Ribbjerg og Sørensen havde haft i hænderne, endte med aldrig at blive trykt i *Vindrosen*.

Selv kom jeg tilfældigt på sporet af Debords lille artikel, da jeg i forbindelse med et forskningsprojekt om samarbejdet mellem Debord og Jorn i det klausulerede Nash-Jorn-arkiv i Håndskriftsamlingen på Det

---

14 Ibid. p. 233.

15 Ibid., p. 233.

16 Udover Bjørnvig og Debord indsendte Volmer Dissing d. 13. februar 1959 en replik, jf. *Vindrosens* brevkæde. I afslaget til Dissing fra d. 24. februar svarer redaktørerne, at de bringer en polemik mellem Brostrøm og Bjørnvig.

17 en mail skriver Brostrøm, at han ”ikke har nogen erindring om en Debord-artikel og om *Vindrosens* handle måde. Desværre, for det lyder da spændende.” (mail til forfatteren, 12. januar 2015).

Kongelige Bibliotek i forsommeren 2014 fandt et brev fra Jørgen Nash til redaktørerne af *Vindrosen*. I brevet fra d. 11. april 1959, beklagede Nash, at *Vindrosen* ikke havde mulighed for at trykke Debords svar på Brostrøms artikel. Jeg kendte Debords forbindelse til Nash, men vidste ikke, at Debord på så direkte vis havde forsøgt at blande sig i den litterære debat i Danmark. Debords tekst var der imidlertid ikke. Samme aften fandt jeg imidlertid artiklen ”La Démesure mesurée”, godt gemt inde i Debords 1900 sider tykke *Œuvres* (2006), en udgivelse i Gallimards prestigøse Quarto-serie, hvilken inkluderer Debords trykte værker og tekster plus en række hidtil upublicerede. Om end Debord og situationistiske konsorter på bedste avantgardemanér titulerede sig selv ”glemslens partisaner”¹⁸ var Debords egen arkiveringspraksis ingenlunde præget af glemsel, tværtimod,¹⁹ hvorfor det ikke kan undre, at den rigide akribi sikrede, at det maskinskrevne manuskript på fem sider til ”La Démesure mesurée” lå trygt og godt i Debords arkiv i alle årene, indtil det næsten 50 år senere kunne inkluderes i *Œuvres*.²⁰ Et par dage senere lykkedes det mig også at lokalisere den maskinskrevne kopi af ”La Démesure mesurée” i en af de talrige kapsler i Nash-Jorn-arkivet. Det var den kopi, der havde rundet Vindrosens redaktion i Klareboderne, og som Brostrøm havde i hænderne, og som efterfølgende blev sendt retur til Nashs hjem i Vanløse.

---

18 Usigneret artikel: ”Les partisans de l’oubli”, *Internationale situationniste* nr. 2, 1958, p. 4.

19 Jf. Emmanuel Guy & Laurence Le Bras (red.): *Guy Debord. Un art de la guerre*, Paris: Bibliothèque nationale de France & Gallimard, 2013.

20 Guy Debord: *Œuvres*, Paris: Gallimard, pp. 452-456. Debord døde i 1994. I dag er arkivet, ”Fonds Guy Debord”, en del af det franske nationalbibliotek i Paris.

Debords danske forbindelse

Inden vi ser på nærmere Guy Debords kritik er det værd at beskrive hvordan Debord, leder af en af efterkrigstidens centrale kunstnerisk-politiske bevægelser, Situationistisk Internationale, endte med at skrive en kritik af Brostrøms programartikel kort tid efter artiklen var blevet trykt. I marginnoterne til "La Démesure mesurée" oplyses det, at replikken kom i stand "på opfordring af Asger Jorn".²¹ Debord var kommet i kontakt med den i Paris bosiddende dansker, efter at Jorn, grundet et overlap af æstetisk-politiske idéer, henvendte sig til tidsskriftet *Potlatch* i 1955, hvilket blev indledningen på en korrespondance mellem Jorn og Debord. Sammen rejste de i 1957 til Danmark, hvor Jorn viste Debord sin samling af værker på Silkeborg Kunstmuseum²² og på samme tur lavede de kunstnerbogen *Fin de Copenhague* på Permild & Rosengreens værksted i Valby. Jorn og Debord var, som repræsentanter for henholdsvis Internationale Lettriste og Bauhaus Imaginiste, med til at grundlægge L'Internationale Situationniste i juli 1957. Debords dagbøger vidner om flere besøg i Danmark.²³ Det livslange venskab med Jorn, hvis mest intense periode lå i årene fra 1957 til 1961, dvs. inden Jorn frivilligt trådte ud af situationismen, førte også til et samarbejde med Jorns bror, Jørgen Nash. Nash blev af Debord udpeget som ordfører for den skandinaviske fraktion af de internationale situationister. En post, som Nash bestred indtil 1962, hvor han blev ekskluderet som en del af udrensningen af kunstneriske elementer i en stadig mere politiseret bevægelse.

---

21 Guy Debord: "La Démesure mesurée", p. 452. Alle oversættelser fra fransk er foretaget af artiklens forfatter.

22 I dag: Museum Jorn.

23 Jf. *Correspondance* bind 0-7, Paris: Fayard, 1999-2010, særligt bind 0-2.

Fra 1958 indtil bruddet i 1962 fungerede Nash som en art pr-agent for situationismen i Danmark. Ikke at det kastede så meget af sig hvad trykte tekster angik. Debords replik var en af flere tekster, der aldrig kom på tryk. At "La Démesure mesurée" blev afvist, begrundedes med at redaktørerne modtog replikken for sent. Replikken var dateret "17. februar 1959". Debords replik blev imidlertid først sendt til redaktionen sammen med Nashs artikel "Introduktion til Guy-Ernest Debord" i et brev fra d. 22. marts, sidstnævnte var tiltænkt publicering i tidsskriftet sektion "Vindhjørnet". Sammen med en håndskrevet notits,²⁴ hvori Nash bl.a. foreslog, at Brostrøm oversatte replikken, sendte Nash d. 24. marts, en revideret version af sin introduktion²⁵ og vedlagde Jorn og Debords to kunstnerbøger, *Fin de Copenhague* (1957) og den nytrykte *Mémoires*, samt Jorns æstetiske skrift *Pour la forme* (1958), der var tænkt som mulige illustrationer til artiklen. Nash skrev i dette brev:

Samtidigt med at Debords nye bog sendes ud i verden, "Memoires" [sic], der er trykt i litografi hos Permild & Rosengreen i København, vil der være god mening i at publicere hans svar på Torben Brostrøms artikel i "Vindrosen" nr. 1 jan. 1959 "Det umådelige mådehold" om den forsigtige danske modernisme. Den franske skribent kalder replikskiftet for La Démesure Mesurée, det mådelige umådehold, og da han fornyligt var et par dage i Danmark fortalte han Erik Knudsen

---

24 Notitsen er dateret d. 23. marts, men eftersom der refereres til dokumentet "Introduktion til Guy-Ernest Debord", der er dateret d. 24. marts, går jeg ud fra, at de forskellige dokumenter samlet blev sendt d. 24. marts – eller principielt senere.

25 Dokumentet fra d. 24. marts 1959 har overskriften "Introduktion til Guy-Ernest Debord". Jorn havde i øvrigt været med i den indledende brainstorming, idet der i et brev fra marts 1959 (præcis dato ikke angivet) fra Nash til Jorn står: "Jeg har skrevet en artikel til *Vindrosen* om Debord og "Memoires" [sic] på grundlag af de optegnelser vi gjorde forleden nat. Noget af artiklen, som blot er på et par sider, vil jeg bruge til pressemeddelelser." Af Verner Permilds gæstebog, en kopi af denne findes i Museum Jorns arkiv, fremgår det, at Jorn d. 16. marts 1959 var på besøg hos Permild som del af et besøg i Danmark.

og undertegnede at rygtet om, at de danske vindroseredaktører nu efterlyser "spark i løgsovsen", også er nået til Paris.

Men sparket i løgsovsen kom desværre for sent. I Vindrosens brevar-kiv findes en produktionsplan fra januar 1959 med datoer for numrene 2-7. Vindrosen nr. 3 blev sat d. 10. februar og sendt ud d. 3. april.²⁶ Eftersom Debords replik er dateret d. 17. februar, var det altså allerede på forhånd forgæves, med mindre man havde skudt Bjørnvigs replik til nr. 4 og lynoversat Debords artikel, men det havde redaktionelt set været ufordelagtigt at debatten fra åbningsnummeret i januar først blev trykt i slutningen af maj måned, hvor nr. 4 var planlagt til at udkomme.

I et brev til redaktørerne, dateret d. 11. april 1959, men først afsendt et uvist antal dage senere,²⁷ skrev Nash:

*Det var jo kedeligt at det var spildt ulejlighed at oversætte magister Brostrøms artikel for Debord, så han kunne svare ham i Vindrosen, men også jeg synes at Debord har ligget for længe med sit svar *La Démesure Mesurée*. På den anden side er vi jo ikke forventt [sic!] med at franske skribenter griber ind i vore litterære fejder herhjemme, hvilket vel også skyldes at disse har været mere og mere lokalpræget jo længere tid der er gået siden sankt Georg Brandes glemte at trække vejret.*

I en ikke-bevaret (skriftlig eller mundtlig) korrespondance mellem redaktørerne og Nash, der lå mellem Nashs to breve, havde redaktørerne efter alt at dømme nævnt muligheden for at Nash i stedet skrev en anmeldelse af Jorn og Debords snarligt udkommende fællesværk *Mémoires*

---

26 Den komplette produktionsplan for *Vindrosen* nr. 3, 1959 er følgende: sats (10. februar), komplet korrektur (20. februar), til tryk (12. marts), til bogbinder (17. marts), fra bogbinder (24. marts) og udsendelse (3. april).

27 Jf. Nashs håndskrevne tilføjelse i brevet.

i stedet.²⁸ Han spurgte i brevet fra d. 11. april om en deadline for denne anmeldelse og nævnte at han endvidere kunne skrive en længere artikel om situationismen i efteråret. Hverken anmeldelse eller artikel nåede *Vindrosens* spalter eller andre kanaler.²⁹ I 1962, kort tid før Nash blev ekskluderet, lå en ny og mere gennemarbejdet artikel om situationismen, komplet med billedtekst til illustrationer, klar.³⁰ Heller ikke den blev publiceret, formentlig fordi eksklusionen af Nash radikalt ændrede hans tilhørsforhold til situationismen og han derefter helt helligede sig sit Bauhaus Situationniste.³¹

Det mådelige umådehold

Modsat Nashs tekster, der ikke altid besad analytisk præcision eller et ensartet stilleje, var Debords tekst, som altid, fuldstændig gennemarbejdet. Debord indledte ”La Démesure mesurée” med en pligtskyldig ros til Brostrøm for sin opfordring til at danske kunstnere knyttede sig tættere til ”den europæiske kulturs modernistiske bevægelse”, men allerede i dé-tournementet af programartiklens titel lå, som indledningsvist nævnt, et

---

28 Nash havde i samme nummer af *Vindrosen*, hvori Brostrøms programartikel stod, skrevet en introduktion til Jacques Prévert.

29 Hverken Nashs arkiv eller *Vindrosens* brevarkiv indeholder nogen informationer vedr. dette, endsi de planlagte tekster. *Vindrosens* brevarkiv indeholder derimod et brev, dateret 15. april 1959, fra Nash til Rifbjerg, hvori Nash, uden held i øvrigt, forsøger at sælge novellen ”Big Bill Bronzy” til *Vindrosen* ved at henvende sig privat til Rifbjerg.

30 Nash: ”Situationistisk internationale. Ingen ny isme. En historisk oversigt” (upubliceret), Nash-Jorn-arkivet.

31 For situationismen, herunder Bauhaus Situationniste, i Skandinavien, se bl.a. Mikkel Bolt & Jakob Jakobsen (red.): *Expect Anything Fear Nothing. The Situationist Movement in Scandinavia and Elsewhere*, København og New York: Nebula & Autonomedia, 2011.

varsel om Debords intentioner. Det var tydeligt fra starten af at Debords modernismeforståelse var fundamentalt anderledes end Brostrøms. De bemærkninger, som Brostrøms artikel kaldte på, skete hos Debord fra den ”internationale avantgardes synspunkt”. Selvom Debord i resten af sin replik diskuterede ordet ”modernisme”, klang ”avantgarden” med, dvs. avantgardernes i deres mest radikale politisk-æstetiske aftapning, idéerne om sprængningen af formen og overskridelsen af grænsen mellem kunst og liv, hvilket skulle føre til direkte samfundsomvæltninger. Hvorfor Debord da også anførte, at ”modernismen vil frem for alt ændre verden og ikke længere kun vores måde at forstå og beskrive verden på. I kulturen er der således ikke kun tale om en frigørelse af formen: den formmæssige frigørelse er ikke andet end et præliminært aspekt, en nødvendig forudsætning for modernismen.”³²

Debord fremhævede at en sand modernisme var marginaliseret overalt, ikke kun i Danmark. Brostrøms fokuspunkt på moderne poesi var forfejlet, mente Debord, i stedet skulle man hæve blikket og inddrage hele kulturen.³³ Et forvarsel om den gamle kulturs opløsning var netop at den poetiske skrift (”l’écriture poétique”) forsvandt og Debord påpegede, at Brostrøm uden grund fremhævede en forfatter som René Char, der ifølge Debord, allerede var forældet i Paris og aldrig havde haft betydning andet end som andenrangssurrealist. Tværtimod kunne det, skrev Debord, være en fordel for dansk ungdom, hvis de gik direkte fra en mere traditionalistisk³⁴ poesi til en revolutionær praksis uden at skulle tabe to generationer af forfattere til den forældede automatskrift. På den

---

32 Ibid., p. 452-453.

33 Ibid.

34 Debord bruger ordene ”la poésie classique”, hvilket forvirrer, eftersom Brostrøms kritik af den traditionalistiske danske poesi ikke udgør en ”klassisk” poesi (à la den franske 1600-tals poesi).

ene side var Brostrøm en art selv-kolonialist ("han er tilhænger af en slags kulturel kolonialisme og ser ikke andre progressive muligheder for sit land"),³⁵ på den anden side var Danmark ikke så underudviklet som Brostrøm hævdede. Debord mente, at man skulle forlade den importerede surrealisme, der kendetegnede tidsskrifterne *Linien* og *Konkretion*, for at en sand modernisme kunne komme til landet. Faktisk, fremførte Debord, så var dette skift allerede indtruffet i form af tidsskriftet *Helhesten* (1941-44), *Cobra* (1949-51) og Asger Jorns æstetiske skrift *Pour la forme*.³⁶ Brostrøm blev hånet for ikke at kende til det kulturelle landskab efter 1939 og Debord henviste til sine to fællesudgivelser med Jorn, *Fin de Copenhague* og *Mémoires*, når han i artiklen omtalte "to eksperimentelle bøger", der var blevet skabt inden for de sidste atten måneder "med nye metoder, som næsten med det samme er blevet efterlignet i Amerika."³⁷ Danmark var på forkant her i forhold til den internationale udvikling, ikke mindst i form af Jorn og Debords kunstnerbøger!

Brostrøms afslutningsreplik tydede ifølge Debord på at kritikken af det "umådelige mådehold" i realiteten bare var et "mådeligt umådehold":

Brostrøms konklusioner er præget af en stor ængstelighed. Hvad var formålet med hans artikel? At foreslå at man giver den moderne psykologi mere opmærksomhed for igen og igen at beskrive sindstilstanden på den evige småborger, der siger "på den ene side ... på den anden side"? Ved afslutningen af sin heroiske artikel, begynder han at fortryde den, idet man intet kan forlange og da slet ikke en

---

35 Ibid., p. 453.

36 *Pour la forme* udkom som første større værk på Éditions L'internationale situationniste i 1958. Debord stod for finslibningen af Jorns ikke altid helt korrekte fransk. Udkom første gang i dansk oversættelse på forlaget Sohn i 2011 under titlen *Om formen*.

37 Ibid. p. 455.

*eksperimenterende kunst. I grunden har Torben Brostrøm kritiseret sin lille verdens umådelige mådehold, men kun for at foreslå et mådeholdent umådehold, der ikke er stort bedre.*³⁸

Hvordan komme hinsides de småborgerlige forsigtigheder? Hvordan komme fra jegets trængsler til samfundets? Debords svarede med en digters ord, nemlig Arthur Rimbauds dictum: ”il faut être absolument moderne”.³⁹ Denne opfordring til at være absolut moderne skulle ikke tolkes som en opfordring til at skrive Rimbaud-inspirerede eller -reviderende digte, men derimod som en opfordring til at skabe en revolutionær praksis. Gøre som Rimbaud: forlade poesien. Brostrøm var, skrev Debord, en kulturel reformist, hvorimod Rimbauds dictum og den moderne verden kaldte på revolution. Debords manøvrer i det litterære felt skete for at udvide, ja på sæt og vis sprænge det. Eller som Debord senere samme år skrev til vennen Patrick Straram: ”Poesi: ja, men i livet. Ingen mulig tilbagevenden til surrealismens poetiske skrift eller tidligere former.”⁴⁰

Situationismen (sikken et ord)

Brostrøms kastede handske blev samlet op af Bjørnvig og Debord. Debords jernhandske, derimod, blev sendt retur med et pænt svarbrev til Jørgen Nash. Det kan i bakspejlet undre (og Nash var allerede inde på det) at en efterlysning om en tættere forbindelse til udlandet og især til Frankrig, der rent faktisk afstedkom et grundigt svar, ikke blev trykt. Nuvel, grundind-

---

38 Ibid., p. 456.

39 Fra *Une saison en Enfer*, 1873.

40 Brev fra den 12. november 1958, jf. Debord: *Correspondance* vol. 1, Paris: Fayard, p. 157.

stillingen var væsensforskellig: Debord betragtede poesien og litteraturen som et overstået stadium og hans modernismekonception dækkede over en radikal avantgardetænkning. Debord beskyldte Brostrøm for at være reformist (modsat Bjørnvig, der beskyldte Brostrøm for at være fantast!), men netop på grund af forskellene i forhold til litteraturens æstetiske og politiske autonomi, havde en dyst mellem Brostrøm og Debord måske kunnet åbne op for en potentielt mere givtig diskussion end den generationsbestemte han førte med Bjørnvig. Debord forsøgte at sprænge det litterære felt og klassificerede Brostrøms polemiske betragtninger som værende småborgerlig nølen – hvilket var en skidt start for et nybrud! Afslaget kan, som nævnt, umiddelbart forklares logistisk i forhold til deadlines i produktionsplanen, men dette er næppe hele historien. Mit bud er, at Debord i 1959 (modsat Bjørnvig) var fuldstændig ukendt i Danmark, dvs. uden fornøden kulturel kapital i det litterære felt og uofficiel leder af en organisation, situationismen, som nærmest ingen havde hørt om, hvilket mellemmand som Nash, der i slutningen af 1950erne endnu ikke havde forladt sit seriøse forfatterskab til fordel for den karnevalistiske hittepåsomhed i Bauhaus Situationniste, ikke kunne ændre noget ved, selvom han forsøgte at introducere Debord. Derfor lød der intet *Stop Press!*

Alligevel kan man sige, at der kom en art duplik – i form af det takkebrev fra d. 18. maj 1959, som Brostrøm sendte retur, efter at Nash havde sendt ham *Mémoires*.⁴¹ Brevet, som blev skrevet på maskine på *Hvedekorns* brevpapir, vil jeg citere i sin helhed:

Kære Jørgen Nash,

---

41 Brevet ligger i Nash-Jorn-arkivet. Senere har Nash sendt Brostrøm flere situationistiske udgivelser, herunder sin egen digtsamling *Hanegal* (1961), men også numre af *Internationale Situationniste*, løbesedler m.m., jf. avantgardearkivalierne fra Brostrøms bibliotek, der blev solgt den 25. november 2014 på Bruun Rasmussens netauktion.

Hjertelig tak for Jorns og Debords *Mémoires*, som jeg har læst og studeret med megen interesse og morskab. Rent bortset fra at man ikke kan have den i reolen uden at spolere andre gode ting er jeg glad for at have den.⁴² Også Debords artikel har jeg haft udbytte af, selv om jeg selvfølgelig ikke kan give ham ret på alle punkter, det må jo lægge op til en definitionsstrid om hvad begrebet poesi dækker. Hans afstandtagen fra surrealismen forstår jeg i øvrigt ikke, da både det han skriver i artiklen og de to bøger var utænkelige uden den, ja egentlig kun er udløbere og videreførelse deraf. Han er slet ikke så revolutionær som han selv synes at mene, og hans skelnen mellem revolution og revision giver jeg ikke en bønne for. Det er Dr. Tværgade-skolastik⁴³ om igen. Men situationismen (sikken et ord) er vel også ved at blive en sekt, som har patent på kulturen (og hverdagen). Nå, hvorom alting er, jeg ville med glæde have deltaget i en trykt meningsudveksling, så meget mere som den gik tværs over landegrænserne. Jeg ved ikke om I har andre muligheder for at få den frem. De bedste hilsener, også til Mulle⁴⁴ og ophavsmændene til bogen,

Din Torben Brostrøm

Brostrøms brev skortede tydeligvis ikke på vilje til en dialog, selvom stridspunkterne var åbenlyse. Mig bekendt eksisterer der ikke dokumentation på at Nash skulle have forsøgt at få meningsudvekslingen trykt andre steder, men *Vindrosen* var unægtelig det naturlige sted for denne dialog.

---

42 Førsteudgaven havde et omslag af sandpapir.

43 Reference til partistriden i Danmarks Kommunistiske Partis hovedkvarter i Dr. Tværgade i disse år.

44 Kælenavn for Jørgen Nashs kone, Anna Vibeke Nording.

Man kan hæfte sig ved flere ting ved Brostrøms brev. For det første at *Mémoires* i det hele taget er blevet distribueret. Ifølge Debords egen beskrivelse⁴⁵ eksisterede dette værk nemlig kun inden for rammerne af en gaveøkonomi (den såkaldte ”potlatch”) mellem Debord og hans venner, blandt hvilke Brostrøm med sikkerhed ikke talte. For det andet at Brostrøm klandrede Debord for at sige ét og gøre noget andet, idet Debords teoretiske ekskurer skulle være rundet af surrealismen, på samme måde som *Mémoires* angiveligt skulle være resultatet af en surrealistisk æstetik, en art automatskrift i montageform. Debords primære tilknytning til surrealismen var ikke kun en ”videreførelse”, vil jeg mene, men derimod en overskridelse af og afsked med surrealismen.⁴⁶ Det vil føre for vidt at diskutere hvorvidt den anvendte tilfældighedsæstetik i *Mémoires* var surrealistisk funderet, men at værket *kunne* læses sådan, kan måske være en af forklaringerne til at Debord først vendte tilbage til det i forbindelse med genudgivelsen i 1993, en anden var utvivlsomt at *Mémoires*, når alt kom til alt, måske var for meget et *kunstværk*, når det kom til stykket – og den gik jo ikke! Det tredje og sidste punkt angik den såkaldte ”Dr. Tværgade-skolastik”, hvorved Brostrøm hentydede til de interne stridigheder, eksklusioner og diskussioner, der i disse år foregik i DKPs partihovedkvarter, der lå i netop denne gade. Dermed adresserede indirekte Brostrøm den kunstkritiske fanatisme, der hele tiden lå under Debords praksis, og hvis tydeligste markering var ekskluderingen af kunstnerne af den situationistiske bevægelse i 1962.

Denne litteraturhistorie, der ikke blev til noget, kan, gennem reaktivering, blive det alligevel – dokumenterne ligger i arkivet og etablerer

---

45 Jf. Debords tekst ”Attestations”, der er inkluderet i genudgivelserne af *Mémoires* fra 1993 og 2004, udkommet på hhv. Les Belles Lettres og Allia.

46 f. bl.a. Debords skrift *Rapport sur la construction des situations* (1957). For en analyse af Debords tidlige inspiration fra surrealismen og efterfølgende afvisning, se bl.a. Eric Brun: *Les situationnistes. Une avant-garde totale*, Paris: CNRS Éditions, 2014.

en moddiskurs. Dokumenterne foregriber på sæt og vis den radikale nedbrydning mellem kunst og liv, som man først for alvor så 10 år senere, med tresseravantgarden. Men disse tekster kom ikke til offentlighedens kendskab, det gør de så nu, med mange års forsinkelse, men også med så tilpas stor afstand til begivenhederne til at Debords (og for den sags skyld Brostrøms) divergerende projekter kan ses i sin helhed. Uden at skulle ende i et kontrafaktisk spil, dette fantasteri, som Bjørnvig beskylder Brostrøm for, havde denne stemme udefra, denne beskyldning om et mådeholdent umådehold, ikke været uvelkommen, end ikke af objektet for kritikens genstand, forfatteren til tesen om det umådeholdne mådehold.